

адаптація студентів до нового оточення, до нових зв'язків та структури і традицій вищого навчального закладу, психологічна неготовність викладачів, здорових студентів та їх батьків сприймати студентів із функціональними обмеженнями здоров'я.

Окремо експертами були окреслені проблеми студентів з інвалідністю. Це проблема просторової адаптації (не пристосованість архітектурних споруд та навчальних корпусів до даної категорії студентів), проблема інтеграції в групу та суспільство, яка пов'язана з відсутністю соціального досвіду перебування в середовищі здорових людей, низький рівень шкільної підготовки, комунікативні труднощі.

3. Експертне інтерв'ю з директорами, заступниками директорів та викладачами в Чутівській загальноосвітній школі І – ІІІ ступенів, що знаходиться в Полтавській області (n=11) та в СПТУ-79 с.м.т. Петриківка, Петриківського району Дніпропетровської області (n=12). Більшість експертів Чутівської загальноосвітньої школі І – ІІІ ступенів вказало на необхідність удосконалення матеріально-технічної бази навчальних закладів, розробки спеціальних програм для інтегрованих груп навчання, підготовці фахівців, які працюватимуть або працюють з дітьми з інвалідністю та здоровими учнями, що може свідчити про існуючі недоліки та небажання педагогів самовдосконалюватися та змінювати розроблені програми. В СПТУ існує проблема архітектурного доступу студентів із функціональними обмеженнями здоров'я, відсутність новітніх технологій навчання в інтегрованих навчальних групах, непідготовленість викладачів та здорових студентів, що вказує на знижену мотивацію в допомозі дітям та молодим учням з інвалідністю.

Висновки. Проаналізувавши думку експертів - адміністрації, деканів, викладачів, реабілітологів, психологів, які працюють у вищій школі та мали досвід роботи зі студентами з інвалідністю, можемо констатувати неготовність навчальних закладів до інтегрованого навчання. Тому при організації інтегрованої форми навчання необхідно врахувати архітектурну непристосованість, неготовність навчального матеріалу та інноваційних технологій, спеціального обладнання для учнів та студентів із функціональними обмеженнями здоров'я, неадаптованість здорових учнів, студентів та студентів з інвалідністю до спільного навчання. З метою усунення цих бар'єрів, потрібно впровадити спеціальні навчальні методики та програми для викладання в інтегрованих групах. Також необхідно розробити низку заходів, які мають психологічно підготувати суб'єктів навчально-виховного процесу до адекватного (об'єктивного) сприйняття студентів з функціональними обмеженнями здоров'я через впровадження спеціальних тренінгових програм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. «В Україні така велика кількість інвалідів, тому що їх нарешті почали рахувати», – Міністр охорони здоров'я України. [Електронний ресурс] // Режим доступу до статті: <http://zik.com.ua/ua/news/2008/02/03/124363>.
2. Дікова-Фаворська О.М. Креативний метод освіти осіб з обмеженими функціональними обмеженнями здоров'я. / Дікова-Фаворська О.М. // Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління: Збірник наукових праць ДонДУУ. - Вип.116 «Соціологія державного управління». Серія «Спеціальні та галузеві соціології». – Донецьк: ДонДУУ, 2009.

Білінська О.О.

ТОЛЕРАНТНІСТЬ З ОГЛЯДУ ЇЇ ЦІНІСНОГО ЗМІСТУ У ПРОТИСТАВЛЕННІ АГРЕСИВНИМ ПРОЯВАМ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

В статті розкривається содержание феномена толерантности как альтернативы агрессивному поведению подростков. Показаны результаты экспериментальных данных, доказывающих наличие корреляционных связей между показателями толерантности и агрессивности у подростков. Выдвигается предположение о возможности снижения агрессивных проявлений у подростков путем формирования толерантных личностных черт.

За роки активних психологічних досліджень агресія стала чи не провідним її предметом. Феномену агресії присвячені спеціальні монографії (А.Бандура, А.Басс, Л.Берковіц, Р.Берон та Д.Річардсон, Б.Крейхі, К.Лоренц, В.Холлічер, Г.Бреслав), проте проблема зниження її проявів у суспільстві так і залишається на рівні актуальності.

Уявлення про агресію як мотивовану намірами зовнішню поведінку, що веде до порушення норм та правил існування, і супроводжується стражданнями людини, простежується у працях багатьох зарубіжних та вітчизняних дослідників (А.Бандура, А.Басс, Р.Берон та Д.Річардсон, Л.Берковіц, Б.Крейхі, Н.В.Алікіна, О.Б.Бовть, М.І.Єнікєєв, С.М.Єніколопов, А.О.Реан, Т.Г.Рум'янцева, І.А.Фурманов, В.І.Шебанова, С.Г.Шебанова).

Проте, часто агресію ототожнюють також з активністю, прагненням до самоствердження, асоціюють з прогресом, рухом вперед, наділяючи природністю, доцільністю, невід'ємністю буття (А.Адлер, Г.Бреслав, В.Клайн, К.Лоренц, А.Налчяджян, Г.Паренс, А.Фрейд, Е.Фромм, І.Фурманов). Зокрема, В.Клайн вважає агресивні риси необхідними для активного життя людини. «Природною властивістю людини, невід'ємною часткою її життя» називає агресію Г.Бреслав [3, с.10].

У будь-якому разі агресивні дії виступають у якості засобу досягнення значущої мети, психологічної розрядки, задоволення потреби у самореалізації і самостверженні. Ворожий, руйнівний характер агресії потребує її корекції, особливо на етапах становлення агресивності як риси особистості.

Найбільш актуальним для впровадження профілактично-корекційних дій вважаємо підлітковий вік, що характеризується безліччю протиріч, які підлітки намагаються вирішувати у агресивний спосіб. Часте використання агресії спричиняє її закріплення на рівні усталених патернів.

Психологічна практика набула достатнього досвіду у розробці методів попередження та корекції агресивності, і підліткової зокрема. Вони переважно спрямовані на тренування вмінням опанувати своїми агресивними імпульсами та переводити агресію в інше русло (спорт, творчість), або представляють собою переконання в неетичності та руйнівних наслідках агресивних дій. Ефективність подібних заходів, на наш погляд, лише частково вирішує проблему надмірної агресивності серед підлітків.

Ми вважаємо, що запобіганню становлення агресивності як особистісної риси сприятиме формування якостей, які є альтернативою агресивності, зокрема – толерантності.

Таким чином, метою нашої статті є розкриття поняття толерантності з огляду її ціннісного змісту у протиставленні агресивним проявам.

Діапазон інтерпретації толерантності у сучасній науці є досить розгалуженим (її розглядають як етико-філософську категорію, соціальну цінність, принцип людських взаємовідносин, соціально-культурний феномен, метод соціально-політичних рішень, правову потребу, особистісну якість), а тому конкретизуємо термінологічний зміст поняття, який є ключовим в наших дослідженнях. На підставі представлених у науковій літературі значень ми розгуляємо толерантність як повагу та визнання рівності, відмову від домінування і насильства, визнання багатоманітності людської культури, норм, вірувань і відмову від зведення цієї багатоманітності до якогось одного бачення.

За Д.Леонтьєвим, основним змістом поняття толерантності є позиція «визнання інших цінностей, поглядів, звичаїв як рівноправних зі звичними «своїми» цінностями, поглядами, звичаями, не зважаючи на ступінь згоди з ними» [5, с.9]. Таким чином, толерантність може мати вияв у нейтральному ставленні і не зводиться до любові, поваги й прийняття, але точно виключає ненависть, ворожнечу, презирство, агресію. Інтолерантність означає відмову від реальності, і, більше того, невизнання самостійного існування.

Виходячи із сутності толерантності вважаємо, що виховання особистості в душі толерантності сприятиме більш успішній соціалізації особистості, підвищенню ефективності міжкультурних комунікацій особистості, зменшенню агресії.

Для підтвердження даної гіпотези було проведено дослідження, метою якого було знаходження взаємозв'язків між толерантністю та агресією як особистісними рисами.

В опитуванні взяли участь підлітки 8-9 класів гімназії НПУ імені М.Драгоманова у кількості 48 осіб. Дослідницькими інструментами були обрані опитувальник Басса-Даркі (для визначення форм вияву агресії) та методика «Індекс толерантності» Г.Солдатової, О.Кравцової, О.Хухлаєва, Л.Шайгерової (для визначення таких аспектів толерантності як етнічна толерантність, соціальна толерантність і толерантність як риса особистості).

Кореляційний аналіз показників методик довів наявність ряду взаємозв'язків між ними. Зокрема, було виявлено, що загальний показник толерантності (методика Г.Солдатової та ін.) корелює з такими формами агресії (методика Басса-Даркі), як: вербальна агресія ($r=0,634$, при $p\leq 0,01$), роздратування ($r=0,532$, при $p\leq 0,05$), негативізм ($r=0,583$, при $p\leq 0,05$), образа ($r=0,599$, при $p\leq 0,05$). Значуще корелює соціальна толерантність з вербальною агресією ($r=0,587$, при $p\leq 0,05$) та образою ($r=0,622$, при $p\leq 0,01$), а толерантність як особистісна риса з підозрілістю ($r=0,544$, при $p\leq 0,05$) та негативізмом ($r=0,643$, при $p\leq 0,01$).

Отже, наше припущення щодо наявності взаємозв'язків між агресивністю та толерантністю знайшло своє часткове підтвердження, і формування толерантних рис особистості може сприяти зменшенню агресивних провів серед підлітків, а тим більше закріпленню неефективних конфліктних форм міжособистісної взаємодії.

Формуванню толерантності сприяють відкритість, свобода думки, совісті і переконань, усвідомлення того, що кожен може дотримуватись своїх переконань, визнаючи, водночас, таке саме право за іншими. Толерантність необхідна у взаєминах між окремими особами, в сім'ї та суспільстві в цілому. А тому, засади толерантності повинні стати основою сімейного, освітнього та громадського виховання.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Асмолов А.Г. *На пути к толерантному сознанию.* /А.Г. Асмолов. – М.: Смысл, 2000. – 255с.
2. Байбаков А.М. *Толерантность как цель воспитания подростка.* [Електронний ресурс] www.borytko.nm.ru/papers/subject1/baybakov.
3. Бреслав Г.Э. *Психологическая коррекция детской и подростковой агрессивности: учеб. пособие.* Г.Э.Бреслав. – СПб.: Речь, 2004. – 137 с.
4. Бэрон Р., Ричардсон Д. *Агрессия.* – СПб.: Питер, 1997. – 356 с.
5. Леонтьев А. *К операционализации понятия толерантность // Вопросы психологии.* – 2009. – № 5. – С. 3-16.
6. *Психодиагностика толерантности личности.* Под. ред. Г.У.Солдатовой, Л.А.Шайгеровой. – М.: Смысл, 2008. – 172с.

Бровдій В. М.

ЗМІНИ СЕРЕДОВИЩА ТА ЕВОЛЮЦІЯ ЖИВОЇ РЕЧОВИНИ

Сьогодні в біології загально визнаним є положення про рушійну і спрямовуючу роль природного добору в еволюції організмів, сформульоване та обґрунтоване Ч. Дарвіном. Проте, на наш погляд, першопричиною еволюційних змін організмів є зміни середовища життя організмів. Вони, як правило, є поступовими, повільними, хоча нерідко бувають і в формі катастроф та катаклізмів.

Середовище життя змінюється, насамперед, під дією сил космічного походження – інтенсивності випромінювання сонячного світла, проникнення в земну атмосферу космічного пилу, падання на Землю метеорної речовини, яка поступово збільшує її масу, грандіозні вулканічні процеси на планетах-гігантах та виверження на Землю вулканічної маси, проходження поблизу Землі чисельних комет, які спричинюють до метеорних дощів, падання на Землю астероїдів тощо.

За сучасними оцінками, маса Землі лише за одну добу збільшується не менше як на 100 тон за рахунок осідання на ній мікрометеоритів. Відомі випадки, коли в атмосферу Землі раптово вторгаються досить великі маси дрібнодисперсної космічної речовини, в результаті чого вона різко забруднюється. Космічний пил повільно осідає на обширних територіях земної кулі, змінюючи хімічний склад її поверхні.